

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE LA O MONOGRAFIE G. BOGDAN-DUICĂ. RELAȚIILE SALE CU POETA BIHOREANĂ LUCREȚIA SUCIU

de
MIRCEA POPA

Recent, Dumitru Petrescu a închinat o monografie vieții și activității criticului și istoricului literar G. Bogdan-Duică (Ed. Minerva, 1978), trecînd cu multă rapiditate peste multe din aspectele vieții și activității criticului. O cauză, printre multe altele, ni se pare ignorarea sistematică a corespondenței scriitorului și omului politic G. Bogdan-Duică, care, în contextul de față, ar fi elucidat multe goluri de biografie și ar fi dat o perspectivă mai largă asupra epocii, a ambianței literare și a personalităților cu care el a venit în contact.

O importantă sursă de informații asupra acestei chestiuni ne-o furnizează corespondența purtată de el între anii 1888—1920 cu profesorul brașovean Andrei Bârseanu, cunoscutul autor al *Doinelor și strigăturilor din Ardeal* (București, 1885, în colaborare cu J. Urban-Jarnik). Acesta i-a fost prieten și coleg la liceul din Brașov, de aceea șirul de epistole pe care Duică i le-a trimis constituie o inestimabilă sursă de precizări documentare nu numai în legătură cu viața și activitatea criticului, dar și cu aceea a lui Slavici și Coșbuc, a lui I. C. Panțu și S. Albin, a Lucreției Suciș și a lui B. P. Hasdeu. Facem de asemenea cunoștință cu poziția projunimistă timpurie a criticului, cu eforturile sale de a îndrepta literatura transilvăneană pe căile realismului. Începîndu-și activitatea în coloanele „Gazetei Transilvaniei” de la Brașov, el va trece în curînd în acelea ale „Tribunei” sibiene, unde va găsi îndrumători pricepuți de talia lui Slavici și prieteni devotați ca S. Albin, E. Brote, N. Pârcu, G. Coșbuc, D. Popovici-Barcianu ș.a., împreună cu care încearcă să realizeze noua grupare politică și literară a junimismului transilvănean. Corespondența este edificatoare și pentru punctele de vedere politice emise de critic la acea dată, pentru forma de luptă adoptată de el, ca și pentru clarificarea propriei sale ideologii și atitudini literare.

În ceea ce-l privește pe Duică, ele urmăresc tribulațiile universitare ale tînărului în căutare de o formație sigură, cu rătăcirile sale prin universitățile din Buda, Viena și Jena. Criticul se află în 1889 ca student al Universității din Budapesta, „urmînd cursurile regulat”, după cum aflăm din scrisoarea din septembrie 1888. Relatează despre cursurile și profesorii pe care îi are, despre lecturile și preocupările sale (Lessing, Schopenhauer), despre activitatea studentescă de la „Petru Maior” și spectacolele de teatru văzute. Ajutor pentru studii se pare că primea de la Brașov, (de la biserica Sf. Nicolae avea o bursă cum ne spune V. Branisce), lucru pentru care se pregătește să prezinte celor de acolo acte. Aici, la Budapesta, nu stă însă mai mult de un an. În urma ajutorului primit din partea colegilor săi Andrei Bârseanu și I. C. Panțu este numit cu începere din anul școlar 1889/1890 profesor suplinitor la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Acest lucru îl umple de bucurie și îl face să se gîndească cu tot mai multă seriozitate la munca didactică. Își dorește pentru început unele lecții la clasele mari, unde personalitatea sa didactică și științifică s-ar putea manifesta mai din plin. Norma ar dori-o constituită din ore de limba română, dar și filozofie, logică sau psihologie. Se gîndește chiar la un curs despre Eminescu, care ar consta atît din lecții-prelegeri, cît și din seminarii practice în care „aș ceti cu ei pe tot Eminescu, și li l-aș explica, să-i învăț cum să citească” (Scriș. XII). Acesta ar fi putut fi, după știința noastră, primul curs public despre Mihai Eminescu. Dealtfel, cum se poate observa dintr-o altă scrisoare, poetul îl interesa în mod constant, căci cere brașovenilor să facă puțină propagandă în favoarea listei de subscripție deschisă de „Tribuna” pentru o statuie Eminescu.

La deschiderea noului an școlar la liceul brașovean, eveniment care aici coincidea cu sărbătoarea Sf. Sofii (de unde aluzia și numele societății literare a elevilor de aici), G. Bogdan-Duică are privilegiul de a rosti discursul inaugural. El se intitula *Despre limba românească. Discurs ținut în ziua Sf. Sofii la Gimnaziul român din Brașov*, fiind publicat în „Tribuna”, căci revista locală „Gazeta Transilvaniei” era direct atacată în legătură cu prostul exemplu pe care îl dă publicului în materie de limbă. Din păcate, pornit pe un astfel de drum al contestărilor vehemente, tînărul profesor a ajuns în curînd în război și cu alte autorități locale, — de data aceasta cu cele eclesiastice, — care l-au acuzat de ateism și de propagandă antireligioasă printre elevi. Ca atare, el părăsește liceul trecînd în Țară. Aici își reia munca de profesor la institutul Manliu, ajutîndu-l pe acesta la redactarea vestitului manual de poetică pe care acesta îl pregătește pentru învățămîntul gimnazial. Aici are prilejul să reia ideea susținerii unui doctorat în istorie, pe care, din cauza unor amănunte minore, nu și l-a putut da la timpul cuvenit la universitatea din Jena. Prenzentase teza mai întîi prof. Lorenz, dar acesta pretextase că nu are posibilitatea să-i controleze documentația și așa, cu toate încercările sale ulterioare de a relua chestiunea la Gissen sau Freiburg, a rămas deocamdată fără teză. A tre-

buit să angajeze ulterior alta la București și, după cum vedem dintr-o scrisoare din acest răstimp, cel care-i oferă ajutorul și subiectul pentru această întreprindere este Dimitrie Sturdza. Știm astăzi că G. Bogdan-Duică n-a mai ajuns să-și susțină nici această teză. Și-a luat în schimb în 1897 licența în științele istorice la Universitatea din București, iar peste puțină vreme și în litere și filozofie. Ideea doctoratului a abandonat-o însă cu totul. L-a atras prea mult ziaristica. În 1892 revine din nou în Transilvania spre a se consacra luptei tribuniste, căreia îi rămâne fidel, cu tot scurtul interludiu bucovinean din 4 mai 1893 până în 5 august 1894 când conduce „Gazeta Bucovinei” de la Cernăuți în calitate de director. Criza tribunistă din 1896 îl alungă din nou peste Carpați, mai întâi ca profesor la Focșani, apoi la București. Va păstra însă mereu legătura cu solul natal, cum se poate observa și din corespondența de față. Descifrăm din ea poziția criticului față de principalele momente politice ale timpului său, participarea sa la acțiunea de susținere a *Memorandumului* și a politicii lui Slavici și opoziția sa față de punctul de vedere al bătrînilor, reprezentați de Vincențiu Babeș, împotriva căruia va scrie chiar un articol publicat în ziarul „Românul” din București și reprodus și de către „Tribuna” sibiană (1891). Relatarea vizitelor pe care le face lui Slavici la închisoarea din Vaș (după cum aflasem dintr-o altă scrisoare de vizita făcută tot acolo vărului său Ștefan Bobancu, redactor la „Gazeta Transilvaniei”), convorbirile avute cu acesta, sînt adevărate surse de documentare literară și istorică.

Pe aceeași linie se înscrie prietenia sa cu G. Coșbuc, pe care îl cunoaște la începutul anului 1889 la Sibiu. Descrierea întîlnirii dintre ei, a mărturisirilor făcute de poet, constituie izvoare inedite de mare preț pentru istoricul literar. Total necunoscute sînt aprecierile poetului despre mama și sora sa, cu care se aseamăna în privința talentului poetic și a marii sensibilități artistice de care acestea dau dovadă. Deosebit de interesante sînt apoi părerile poetului despre posibilitățile baladei, pe care Coșbuc le pune în evidență ca nimeni altul, sub raport ritmic și melodic. Disociația făcută dintre el și folclor merită de asemenea să fie reținută, ca și sugestiile ce-i vin din Salis-Leewis și Schiller, în timp ce criticul îl îndreaptă spre Tennyson și Ossian. Două lucruri rămîn însă discutabile sub raport documentar: ideea absolut ciudată că spița poetului s-ar trage dintr-un neam de bulgari, cînd obîrșia și ascendența românească a lui Sebastian Coșbuc este verificată și răsverificată documentar, ca și puțina probabilitate că „Gheorghe din Moldova”, care ar fi trimis materiale spre colaborare la „Revista nouă” a lui Hasdeu, să fie Coșbuc și nu Gh. Kernbach, poetul moldovean care semna cu pseudonimul Gheorghe din Moldova și care a colaborat într-adevăr la revistele hașdeene. Că sînt mai mult ipoteze și presupuneri ale criticului se vede și din discreția absolută pe care o cere prietenului asupra lor, ca și din faptul că nici unul din aceste

elemente biografice surpriză nu mai sînt folosite de critic în nici unul din viitoarele sale foiletoane și articole consacrate poetului.

Dar adevăratul element surpriză al corespondenței de față o constituie pentru cititorul de astăzi amănuntele privitoare la relațiile dintre critic și poeta bihoreană Lucreția Suci (1859—1900). Figura romantică a acestei nefericite tinere, claustrată la Ucuriș în urma dramei familiale a părinților ei, — austerul preot Petre Suci și delicata poetă Maria Bosco, — prinde un alt contur din paginile corespondenței de față. Astfel, o scrisoare din primăvara anului 1889 a lui Bogdan-Duică către A. Bârseanu ne pune pe urmele unei informații absolut inedite și surprinzătoare pînă acum: intenția criticului de-a se căsători cu poeta bihoreană. Declarația sa categorică: „Mireasa mea va fi Lucreția Suci!", ca și faptul că îl roagă pe prietenul său brașovean să-i facă rost de un testimoniu, absolut necesar în această ocazie, ne determină să ne gîndim că G. Bogdan-Duică a privit această problemă cu cea mai mare seriozitate la un moment dat. El motivează apropierea dintre ei doi ca pe o nevoie de dragoste, de afecțiune, lucru explicabil pentru tînărul critic ce-și făcuse obiceiul să poposească tot mai des în casa familiei Suci de la Ucuriș.

Astfel, aflăm că tînărul ziarist a vizitat Ucurișul de mai multe ori, deoarece în 1889 el avea deja adunată o bogată colecție de cîntece populare din Ucuriș, cca 250 piese, din care a și publicat în nr. 149/1889 al „Tribunei". Se adresa lui Andrei Bârseanu, cerînd detalii pentru publicarea lor, și solicita informații în legătură cu posibilitatea editării lor sub formă de volum, în tipografia lui Aurel Mureșanu la Brașov. Colecția sa ar fi urmat să se îmbogățească cu alte 50 de piese, culese de Lucreția Suci și cedate criticului, în schimbul faptului că el ar fi ajutat-o la selecționarea poeziilor pentru un viitor volum. Acest detaliu: a lui G. Bogdan-Duică folclorist și al colaborării sale cu Lucreția Suci este un episod absolut inedit din biografia sa. Cert este că aceste relații de colaborare au avut urmări pozitive și pe planul activității lor literare. Ca urmare a interesului manifestat de critic pentru Lessing, el va fi amendat pe tînăra poetă să treacă la traducerea *Laokoonului* în românește. Traducerea va și apărea în coloanele „Tribunei" cu o introducere și o notă explicativă de G. Bogdan-Duică.

Plănuita căsătorie n-a mai avut loc și nu știm din ce motive. În același an, la diferență doar de cîteva luni, Bogdan-Duică îi scria îndurerat prietenului căruia îi ceruse testimoniu: „Dacă te-ai și pornit să faci documentul pe care ți-l ceream, mai cred că-i de prisos. Dacă tot l-ai făcut, dă-l totuși mamei". Ceva se vede că a intervenit în relațiile dintre cei doi, care însă vor rămîne în continuare prieteni. Sub influența lui Bogdan-Duică, Lucreția Suci își va dedica acest prim volum de poezii lui Ioan Slavici, aducînd astfel o mîngiere celui care pe atunci se afla în temniță. La apariția volumului, G. Bogdan Duică va saluta noua poetă ca un semn de renaștere literară a Ardealului tînăr scriind

o emoționantă cronică în paginile „Tribunei” (*Ardealul vechi și Ardealul nou*, în *Tribuna*, nr. 82/1890). Tot el se pare că a insistat pe lângă W. Rudow să vină să ne vadă țara și tot el credem că l-a dus prima oară în casa Lucreției Suciu. Nu putea bănuî atunci că e vorba de viitorul soț al poetei bihorene.

Știrile cuprinse în corespondența G. Bogdan-Duică — Andrei Bârseanu sînt mai numeroase și mai bogate decît am încercat noi să le prezentăm foarte sumar aici. Vom găsi astfel o relație foarte interesantă despre Hasdeu și popasul său budapestan din 1888, alături de Iulia bolnavă, una despre un proiect nerealizat al criticului tribunist de a edita o nouă revistă literară în Transilvania, o alta despre atmosfera literară din București și din Bucovina, sau despre spectacolele de teatru prezentate de Naționalul bucureștean (comentarea piesei *Macbeth* de Shakespeare). Relevantă este apoi scrisoarea din 25 martie 1902 pe care criticul o scrie și în numele lui Chendi și Iosif și din care aflăm despre preocupările acestora în acel moment de a porni o revistă și o mișcare literară. E tocmai ceea ce s-a realizat la puțină vreme prin „Semănătorul”. Actul va deveni de acum înainte o piesă importantă a dosarului sămănătorismului.

Puținele comentarii pe care le-am consacrat acestei corespondențe nu au alt rol decît acela de a-l pregăti pe cititor să intre cu propria sensibilitate în domeniul captivant al acestei corespondențe, care se cere parcursă singură, piesă cu piesă, pentru relevarea multiplelor ei sensuri. E, cu alte cuvinte, o invitație la lectură.

1

DOMNULE BÂRSEAN,

Să-ți fac o rogară...

Ultima revistă m-a cam nemulțumit, în introducerea ei, care ar fi trebuit să fie mai lărgită; e prea unilateral explicată psihologia în roman. E destul pentru un foileton, spune frate-meu, dar socot eu că puteam să o dau mai din plin, de nu aș fi scris-o pe sfîrșite, grăbit de ducă.

Ca să nu fie și cu celelalte ceva grăbit, te rog să citești și D-ta, cu Pantu cele despre Coșbuc, să-și aducă aminte de unele îndreptări ce l-am rugat de-aici să le facă, cum mi-am adus aminte. Un pasagiu despre Alecsandri, aș voi să rămînă afară; de el asemeni i-am scris lui Panțu; alt pasagiu despre *Nola* lui Coșbuc să se clarifice, cum asemeni i-am scris.

Fu de vacanții voi fi acasă; doctorii îmi spun că n-am lipsă de băi, ci de recreații. aer, lapte ș.a. Mi-ar ajunge o cură mică la o baie mai slabă, *Gastein* ar fi pentru mai bătrîni etc. Dacă asta nu, o să vin și să mă reped la vreo baie pe-acolo, de nu mă voi împiedeca prin Brașov...

Noutăți nu sunt de spus, decît, dacă te interesează să știi că Hașdeu e pe-aici, cu fata, bolnavă rău de un atac la plămîni, din răceală și din studiu pricinuit. E greu să scape... Hașdeu o să fie ales anul viitor membru al Academiei franceze, a spus el. De etimologie a spus că Gaston i l-a laudat grozav; ca al lui nu mai există nici unul! Glumind a adăugat: «Totmai de-aceea ar trebui să nu-l sfîrșesc, să se știe că numai eu l-am putut scrie așa». Are gata volumul al doilea, ce-o să iasă anul ăsta.

Din societatea noastră --- tufă!

Salut pe nevasta D-tale.

Al D-tale prietin,
Bogdan

* Majoritatea scrisorilor pe care noi le publicăm aici face parte din colecția Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca, *fondul Bârseanu*, ms. 4053, vol. I, f. 54—110. Excepție face scrisoarea cu cota S ^{11 (I)} CCVI care se află în păstrarea Bibliotecii

Academiei din București și e adresată de critic prietenului său Septimiu Albini, pe atunci redactor responsabil al „Tribunei” sibiene. O reproducem aici deoarece ea este scrisă de la Ucuriș și aduce o sumedenie de amănunte lămuritoare privitoare la raporturile lui G. Bogdan-Duică cu Lucreția Suciu, lucru care ne-a interesat în primul rînd aici. Ortografia a fost în linii mari modernizată. Publicarea lor s-a făcut în ordine cronologică, deși stabilirea cronologiei exacte la o astfel de corespondență la care ni s-a păstrat doar „datul postal” a fost deosebit de dificilă. Elemente biografice sau de fapt literar ne-au ajutat însă, într-un fel sau altul, la datarea lor. Sperăm să nu fi greșit prea mult în propunerea de cronologie pe care o facem.

2

Budapesta, sept. 88

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN,

Ți-am scris numai câteva șire în rîndul trecut. Acum îți pot scrie mai mult că am ce.

De înscris, știți] ce-am înscris. Cursurile merg regulat acum. Afară de cel de la tinească, sarbăd și prost predat, toate îmi plac. La istorie Solomon caută toldeauna analogii ca să ne lumineze stările istorice; la istoria literaturii germane vom primi niște învățăături foarte amănunțite și la nivelul cercetărilor moderne, acum suntem la începutul începutului, la Gottsched; la maghiară cred că voi găsi lucruri interesante și pentru compararea cu poeziile noastre. De alte, n-am ce spune. Pînă acum nu știu la care colegii voi lucra mai mult privat. Ca să nu fac numai cursul, citesc acum despre literatura veacului XVIII, de Kettner 5 volume străine și mă voi ocupa cu Lessing la cea germană mai amănunțit. La filosofie citesc o carte de Dr. Koeber, despre Schopenhauer. E un scriitor care s-a ocupat și cu Hartmann și are o deosebită dibăcie să prezinte clar sistemele altora. Pe Schopenhauer l-analizează întreg, citează pasagele cele mai lămurite mai ales cele cu figuri și le introduce bine la citirea operelor lui Schopenhauer. Nu cred că acum voi mai întâmpina greutăți citind pe Schopenhauer însuși. Mai de curînd am citit și un mic referat de Scherer (nu Scherr) despre o carte a lui Julian Schmidt; ideea: Schopenhauer poate fi la modă pentru că-i artist, nu-i filosof numai, scrie splendid! nu mizerabil ca „tată-său” Kant, dar lumea noastră cea cugetătoare nu-i drept că-i pesimistă. Mai curînd îi putem imputa că-i optimistă, îndrăzneată. Scherer scrie din Viena, pentru germani. Vor fi puține locuri, unde să nu fie dreaptă vorba asta. Personalii pesimiști (patologic — zicînd) sunt pretutindeni. Pentru aceea îl putem cetii!

Nu știu cînd și nu știu pentru cine a tradus și L. Suci din Schopenhauer ceva. Și a tradus bine, îmi scrie. Eu i-am scris, să se apuce de lucrul ăsta și să îmi trîmici vorbă că nu-l va pricepe. Eu i-am scris, să se apuce de lucrul ăsta și să îmi trîmcească și mie manuscrisul să-l citesc. Lessing e unilateral, el are în vedere spre pildă numai pictura istorică și astea trebuiesc spuse că oamenii noștri nu le vor ști. Le-aș spune eu într-un articol care va ieși după *Laokoon*, ori înaintea lui. Aș da atunci o mică monografie despre Lessing, mai mult aș grăi de *Laokoon* și dramaturgici, se înțelege... De aceea voi ceti mai mult de el și de veacul lui, să-l pot explica din viață și mișcările literare ale timpului. Voi ceti special o ediție critică a lui *Laokoon* și tot ce s-a scris mai important de el. După *Laokoon* poate va veni și dramaturgia de un preot tradusă de-aici și revidată de mine. Dacă aș avea vreme m-aș pune să o traduc chiar eu. Și aici vor fi bune unele restrîngerii și rectificări însă, sp[re] pildă] în ce privește teatrul francez. Cum vezi — va fi ceva, ceva...

Acum altă poveste. Am auzit că cei de la „Petru Maior”, unde cred că voi intra și eu, pregătesc un almanach mai ardelenesc decît cel din Viena. Vor ruga adecă poeții din Ardeal să lucre. Cred că vor invita pe oameni să lucre, cum vrem noi, cei mai luminați (?) și poate că rezultatele revistei ultime vor fi realizate aici, vor scrie deci patru poeți. Eu voi căuta să fie așa. Pare-mi-se la unii li s-a și scris, sau numai la unul din ei. Deci de-ți vor scrie ori de-ți vom scrie, vezi să ne dai vreo strofă-două. La prozaști nu știu, n-am auzit încă să se fi adresat la cineva.

Asta ar fi de-ale vieții mai ideale.

De altele ți-aș putea spune că am tot așteptat să primesc vreo veste despre acordarea ajutorului cerut, că chiar acum la început am avut multe cheltuieli pe care nu le-am putut acoperi. Pînă azi, la 26 sept. n-am primit nici o veste. Asta ar trece cum ar trece. Dar traiul de-aici e prost de tot. Pînă acum n-am putut a găsi o familie la care să îmi placă să intru și stau așa cu planurile-n baltă. / De la 15 oct. voi intra pe nimerite într-una. Atunci aș putea să fac și niște economii pentru niște cărți, ce nu le găsesc pe-aici. Și-o trece și astea și îmi va veni și mie pofta să și

petrec. Adecă: pină acum n-am fost nicăiri. Acum or să vie Meninge[indescifrabil] și deci voi putea vedea ce[va] bun ca dramă reprezentată apoi va veni Sarah Bernard și eu voi căuta să primesc vreun bilet că știu că se vor vinde grozav. Astea vor fi recreații apoi, de nu-mi vor sgudui cumva nervii mai strașnic decit cetitul.

Gata sum. De voești ori ai să-mi scri ceva, scrie-mi la Universitate — az egyetemem [în facultate — n.n.]

Salut pe cocoana D-tale.

Al D-tale
Bogdan

Ps. Am scris înainte de amiazi. După amiazi am primit scrisoarea. Adecă oamenii se indoesc că nu am semestrul legitimat? Ți-l trimit dar, și îți trimit și *Abgangszeugnissul* [permisul, legitimația] din Viena, să li-l pui sub nas. Ai putea să le spui că s-ar cuveni să aibă mai multă încredere în oameni, care poate tot sunt harnici să lucre ceva și pentru școalele lor. Dacă, azi aș face un contract cu ei, apoi de bună seamă n-aș mai subscrie toate fleacurile ce le pretind ei, mai ales că ei au mai multă lipsă de mine, decit eu de ei. Dacă n-aș avea vedere „să se sfârșească odată comedia”, le-aș trimite lor indexul + [plus] o scrisoare nervoasă că prea m-au batjocorit totdeauna cu refuzuri și aminări. Te rog acum și de altceva. Dacă dai față cu Sterică fă-i o întrebare că mi-a trimis banii / lunari ori ba? Mi-ar cădea rău de tot să aștept peste prima, mai ales că n-am nici un ban mai mult. *Sunt certi dorique fines* și pentru banii ăștia!

Actele să mi le trimeată apoi îndată dl. secretar. Îmi trebuiesc să le prezint ulterior decanului. Indexul mi-e subscris de toți profesorii afară de unul, la care pot subscrie numai simbătă. Deci numai atunci îl voi trimite, fără să mai aștept invitări comiteștești.

Și s-au logodit!? De ce nu-ți păstrezi versurile pentru cununii — à la Simu?! Ai avea materii: presă, artă și copii ca nisipul mării și Rahiră etc!!! Din astea mă aleg și eu cu un dor ce tot crește — de înșurat!!

Al D-tale,
Bogdan

Második [Al doilea] P.S. M-am socolit că dacă-n *Abganzszeugness* sunt transcrise colegiile să ți-l trimit numai asta. Alții vor înțelege că în *Abgangszeugniss* se transcrie din Indice. Cu indicele mă voi legitima azi înainte la decanul nostru. De aș pune indicele ar fi prea grea scrisoarea și nu mai am decit 20, 14! Scrie-mi așa: *bölcészethallgató* [student în filosofie]. Scrisorile merg altfel-lu la iuriști. Asta pe spusa altora am luat-o! Eu n-aș fi căutat niciodată pe-acolo.

3

Sibiu, dat poștal [1889]

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN,

Azi e miercuri, cum vezi a patra zi de cînd am ajuns la Sibiu. N-am putut pleca fiindcă am dat de oameni, la cari domnul Duică cîștigase cită-va dragoste pe sama domnului Bogdan. Am luat parte la două mari soiré-le la Dr. Secula și Hareth Sotir, cercul tinerilor și fetelor tribuniste, cari mi-au făcut bune impresii, mai ales baronele Popp... a mai trebuit să fac și vizite după prima seară, să fim mai cunoscuți

pentru a doua și așa seriile și diminețile le-am locat cum se cuvine de bine. După prânzele le-am trecut cu Coșbuc, Albini ș.a.

Albini-ți trimite salutările lui.

De Coșbuc îți pot spune că este neînduplecat la vorbele mele, să studieze. Citește numai poezi, acum și biblia. Și scrie. A lucrat mult în iarna asta. Mi-a spus că a sfârșit un ciclu (ă la *Arthur's Tafelsrunde* de Tennyson) de legende și povestiri mitologice românești, legendare figuri, unele ale lui îmi pare (după una ce mi-a povestit-o). Le va publica peste 4—5 ani, zice el. Până atunci nu se va mai uita la ele. Sunt 16 bucăți. O epopee întreagă.

Slavici va scrie, după o epistolă către Albini, și niște scrisori de estetică. Deci vom avea de așteptat ceva. Eu mai că nu aș mai scrie nimic până nu-l voi ceta pe el. Oricum, cred că ne va da și nouă materie de cugetat, ne va fructifica pornirile și —, ei ar putea fi lucru de nădejde, el în frunte, alții pe lângă el; înțeleg aici pe cei care până acum nu s-au apropiat de „Tribuna” cu ce lucră ei... După tonul epistolei ele vor fi gata-n această iarnă. E convins că vor fi mai gustate decât cele trecute...

Mai știu că întâmplările cu Doda au ceva legătură cu aprecierea lui Morș [?] de Tribuna. Mi s-a cerut discreție și în scrisoare nerecomandată nu-ți scriu clar. Voi scrie eu de la Pesta. Acum mă grăbesc să finesc.

Salut pe Panțu.

Salut pe cocoana D-tale.

Bogdan

4

Budapesta, gara austriacă, datul poștal

Trebuie să aștept un ceas până să plec la Vaț, să văd pe Bobancu. Deci mă pun să-ți scriu D-tale continuarea la scrisorile ce-am trimis lui Panțu și care le-ai citit de bună seamă. Fiindcă trebuia să vă scriu la amindoi, împart noutățile.

Și deci să-ți spun de Coșbuc, pe care l-am prins și personal așa de drag, de nu-i de spus. E și frumos cap!... Nu va mai sta în Sibiu, decît pînă la iulie, de unde se va duce acasă. Acasă a stat venind de la Cluj, un an întreg aproape și — „nu mi s-a urit” zicea el; la Vaț aș sta și 20 ani, numai să-mi dea de mîncare și să fac versuri”. Așa-i este de dragă scrierea. Și tot mi-a zis odată: „Și ce-mi folosește mie că de-oi muri vor vorbi oamenii de mine? De-aia nu pot eu trăi mulțumit?” Știe și el bine că vor vorbi odată de el, și-i supărat cum vezi că nu-i mai îngrijit, cu de toate și din plin. „Mai bine să te puști!” a zis-o-n glumă, dar urmînd aceleași porniri de mîhnire, desigur.

Și nu-i mîhnit totdeauna. La vin e vesel de tot, altfel liniștit. Am fost mai des la vin și bere. Am fost la „Popovics” și l-am ascultat cum batjocorea în versuri pe un tont, am fost la bere la „Amant” și-aici l-am văzut cît e de ocupat de-ale lui creații uneori. Băusem ceva, vine vorba de vorbe și rime și stihuri originale și — „să vă dau eu un ritm, cum nu știu să mai fie-n românește”.

Pe Arges, pe țarmur la vale ca duh,
De spaimă, prin noapte și neguri alcargă.
Turbat un cal negru ca-n zarea cea largă
Prin stihuri el trece, mlădie ca-o vargă
Din stih.

Și tremură Țepeș și-aleargă mereu
 Și vijie vîntul și zuzue valul
 Și dudue cerul și bubuie malul
 Și zăngăne fierul și sforăie calul
 Din greu etc.

E din o baladă despre Țepeș, ce-ajunge la doi amănți, pune pe fiecare să-l ucidă pe celălalt, ei nu vreau, l-ar putea omori pe Țepeș, dar îl iartă. Dacă fapta lui Țepeș va fi motivată prin vreo pornire ce are către fată, ca să nu fie ca Gruî — Singer — o să fie fără defecte, deși cam romantică, de va rămîne, că-i țărăncă fata, și-i în colibă cu amantul și cu sceneria aceea... Pe drum mi-am adus aminte de asta, și-i voi scrie trimițîndu-i niște cărți, baladele scoțiene, ce-i sunt necunoscute.

La Amant tocmai avea Coșbuc foiletonul meu despre el în buzunar. L-au citit cu toții (cu Albini, Hodoș ș.a.) și făcurăm literatură cum se cuvine. La Coșbuc văd un lucru bun, primește așa de ușor observările corecte, drepte, cum nu-i prea obișnuit la alții. I-am spus tot ce voi scrie despre el în reviste, am citit împreună vreo patru broșuri. Cînd îi vorbeam de contrazicerea din *Blestemul de mamă*, de sfîrșitul nemotivat, l-a înțeles mai repede, decît i l-am putut explica întreg cu vorba și — dînd să explic tot — îmi zice „lasă, lasă acum” și mă linse cu mîinile pe amîndoi obraji, cam cum fac nevestele tinere cu bărbații, de-i desmiardă.

Asta o spun să vezi și ce gingaș e Coșbuc. De-altfel *Blestemul de mamă* a trecut și prin mîna lui Slavici. Deci și a lui e o parte din vină, că a rămas așa. Tot a redacției e altă vină, că lumea crede că ce-a scris Coșbuc a scos din popor. Nu-i așa. Afară de *Fata Craiului din cetini* un episod dintr-o poveste, toate sunt și invenții a lui Coșbuc. El mi-a spus-o și eu voi spune-o într-un viitor foileton. Să rămînă dar — în știrea lui Panu să-i fie asta — foiletoanele cum sînt, numai unele expresii să le modereze, d.e. în *Fulger*, „curată jucărie” să se facă „prea ușor” ș.a. Nu le scriam așa aspru, de nu-mi stătea înainte gîndul că nu-i a lui materia, că-i populară. Deci rămînă tot cum este, numai *expresia* moderată... De foiletonul prim era curios să-l citească mai repede și deci nu vreau ca cele două următoare să-i facă supărare cu nici o vorbă, căci supărare ar fi ideea că lumea va crede că-i mică valoarea lucrării lui, fiind a poporului.

De *Anacreontice* nu vă mai scrie, după ce am aflat un lucru ce-l încred numai D-voastră doi, și pe care nu-l știe nici un străin, afară de redacție „Trib(unei)”. Acel „George din Moldova” din „Revista nouă” către care Hașdeu a scris o scrisoare — e Coșbuc. Și-n acele este ceva, ce nu numai că nu merită laudele, ce le face Hașdeu, dar pot cu timpul să ne și închege un curent lăaturalnic de anacreontică modernă. Coșbuc nu le lucră, ci le-aruncă numai pe hîrtie — ușor și cum le prinde.

Și te vei mira și mai mult cînd ți-oi spune asemeni o neștiută împrejurare. Coșbuc nu-i român de origine, e bulgar. Tată-său s-a născut în Dobrșvenko lîngă Mărița, a uitat bulgara și-i popă românesc. De neavast are o româncă. El e vesel, ca și Coșbuc, la vin și glumet; ea-i melancolică, mama lui, cum este el de obicei. Și ochii lui sunt așa de plini de „înțelese neînțeleșuri”. Și-aduce aminte Coșbuc că fiind mic, frate-său i-aducea mamei pe-un nepot, să-l culce. Mamă-sa da afară pe toți frații și-i cînta nepotului versuri — improvizate, originale. Numele copilului — Valeriu, rima cu ceriu ș.a. venia și la mijlocul versurilor ș.a. Deci a moștenit un talent potentat. Din frați, o soră e mai cu porniri spre poezie. Asemeni un lucru, pe care, după voia lui, îl categorisesc alături cu cel pe „Gheorghe din Moldova” — pentru D-voastră numai. Nu vrea să știe că-i bulgar de origine, cînd el e alit de român, și cînd din țară i se oferă un ajutor cred, pentru străinătate...

Ce-i mai de căpetenie le-am scris despre el. Poate mai știu unele, dar nu mi le aduc aminte acum. Le voi spune altădată, cînd voi avea vreme de gîndit și scris.

Ghici unde scriu acum?

În Val la „Kuria Szálloda” [Hotel Curia — *n.ed.*] în grădină. Cum vezi nu pot scrie așa de liniștit, nici să nu scriu nu vreau, fiindcă ce-am început în Pesta vreau să sfîrșesc mai repede.

Pa Bobancu l-am găsit cetind, după ce am umblat pe la două birouri să-mi da o „Bemeneti engedely” [permis de intrare — *n.ed.*]. Are o odaie mică, dar luminoasă și de-ajuns de bine mobilată — un servitor deștept ce-i rob de 11 ani pentru că și-a ucis pe un rival în dragoste și cîțiva tovarăși unguri, îngîmfați, cu care nu-și face de lucru, tocmai pentru că sunt îngîmfați. Eri a ieșit întîia oară afară, la Dunăre, unde s-a scaldat și-a stat vreo trei ore pe-afar. Ar fi mai bine, de le-ar fi grădina numai ceva mai mare. Pînă-acum a avut o singură vizită, pe Grama din Peșta. Simte el ceva urit și-l simte tocmai pentru că-i silit să-și petreacă singur vremea. Ungurilor, ce-au întrebat pe servitor, de ce-i așa retras, — le-a dat servitorul răspunsul[!]: de ce D-voastră sunteți mindri, retrași. Pe servitor l-învață cîntece românești.

Își petrece dar de-ajuns... Tot mi-a spus azi — că azi e ca acasă. Mă aștepta pre mai tîrziu, numai să viu. De scris — nu-i permis să scrie nimic *contra* statului, numai altele ori ce. Vă și scrie cîteva corespondențe. Eu poate o să scriu una.

Am stat două ore la el: și după două ore mă duc să mai stau vreo două-trei ore, să mai grăim cîte ceva.

Vă trimite salutări.

După astea, vrînd să dau un ocol pe la Dunăre și deci să sfîrșesc, mă închin cu plecăciune la cocoana Domniei tale și să te văd sănătos,

Bogdan

5

Budapesta, 10 Martie '89

IUBITE D-LE BÂRSEAN,

Așteptam să-mi răspunzi ceva la scrisoarea ce ți-am trimis de-aici.

Azi am o rugare pentru Rudow. El ar dori să aibă poeziile ce-ai scos cu Jarnik la lumină; dacă nu cîstite de tot, cel puțin să le citească. Fiindcă știu că ai cîteva volume, te rog să-i trimiți unul fiindu-ți cu puțință și să-i / spui; le dai de tot ori ba. Eu am reprimat azi un volum ce i-l trimiseseam. Adresa-i este Dr. W. R. Wernigerode 8. Dacă-ți vine nu știu cum să i-l trimiți fără să se fi adresat, poți să-l trimiți prin mine ori să-mi spui să-l fac atent să-ți scrie el.

Eu trimit azi o notiță mică la „Tribuna” de o mică lucrare a lui. Îmi scrie că treptat vor ieși cîteva deja trimise la redacții și că cea despre elementele turcești e vorba să apară în revista lui Gruber. Notița mea e despre *Aufzeichnungren aus der Vorgeschichte Romänien's* după Ghica, ieșite în „*Unsere Zeit*” la Brokhaus.

D-lui Panțu i-aș recomanda o carte (3 MK) Zola *und seine Werke* de Janten Brink, profesor de universitate la Leyden. O carte excelentă și pentru dînsul de folos, cred eu, și practic. A ieșit la Schwetke în Braunschweig. Sunt 207 pagine ce eu le-am cîtit dintr-o răsuflare. Îl apără pe Zola și nu-i orb nici față de defectele ce le poate, ce trebuie să le aibă un op realistic, lucrat consecvent, în consonanță cu teoriile lui Zola și cu sistemul lui filosofic. L-aș trimite eu, dar nu-i al meu.

Noutăți nu am.

Salut pe dl. Panțu, Făgărășanu, de sunt pe aproape cînd vei ceti scrisoarea. Altfel nu te obosesc cu umblatul după dinșii pentru mine. Asemeni familiei D-tale — pe Nyitru de două ori!

G. Bogdan.

IV Molnarutcza, 13, I, 7.

N.B. Aș dori să-mi scrii de Rudow să știu ce fac!

6

Dudapesta, dat postal [primăvara 1889]

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN,

Am fost ieri la Slavici, care-i foarte singur de cînd îi este nevasta bolnavă. Acum e foarte bine. Are o băiată minunat de mare; nici n-a prea venit voioasă-n lume. Dar astea-s fleacuri. De ce te-aș ruga ar fi să-i faci lui Slavici cîntec, de care vorbiam și-atunci ar trebui să nu lipsească „somnul”, peștele. M-a însărcinat să-i cumpăr și eu de-aici. Alți putea să le trimiteti direct, ori mie să i le duc eu.

Acum sunt patru români acolo. Albu și doi alți închiși pentru o vorbă-două mai aspre ce le-au zis la un pahar de vin!

Deci nu le prea urît.

Ieri a fost și Dr. Lucaci și Dr. Diaconovici.

Să-ți dau un plan, de care te rog să-mi răspunzi. Îmi arătaseși niște poezii populare. Eu strinsesem din Ökvös [Ucuiș — n.ed.] vreo 250 versuri, cîteva foarte interesante. Lucreția Suciu încă va pune acum la dispoziție tot ce va putea ea strînge din 30 comune. Ar rămînea să completez eu, nu poeziile, ci colecția, stînd pe-acolo o lună-două de vacanță, făcînd notele ș.a.; am mai putea culege ceva pe undeva și-am putea scoate o carte bine adnotată. Eu am scris d-r[ei] Lucreția cum să le culeagă, la ce să fie atentă și aștept vești bune. Asta ar fi contraserviciu[!] pentru însărcinarea ce am luat-o să-i aranjez mai tîrziu poeziile într-o broșură, să le aleg etc...

Deci te rog să îmi scrii: asemeni aș vrea să știu ceva și de corespondențele date Brașov și începute la Sibiu?

Eu nu lucru deocamdată nimic. Drumurile m-au stors cumplit și mai mult dorm, să mă restaurez.

Te rog să saluți pe d. Panțu și Făgărășan.

*Al D-tale serv.,
G. Bogdan
IV Molnárutcza, 13, I, 7*

7

Budapesta, Dat. postal '89

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN,

Să nu-mi iai în nume de rău dacă îți spun, și tocmai la începutul scrisorii, că afară de Catinca D-tale, *n-aș voi să știe nimeni* de ce-ți scriu acum.

Ți-am pomenit odată așa ca-n glumă mergînd la biserică că „mi-ar fi rîndul meu să mă însor”. Atunci știam aproape sigur că voi ajunge repede să caut a mă „așeza”.

Mîreasa va fi Lucreția Suciu!

Și-n adevăr acum m-au apucat niște friguri să mă-nsor odată. De frigurile astea pătîmește și ea, și mai și ca mine! De aceea n-ai de ce să te miri dacă nu am vrea să așteptăm pînă cînd, după vederile lumii celei mari, să poată însura un om. Ce n-am făcut pînă acum, pot face de-aici încolo, ca să aibă și lumea motiv a fi mulțumită cu practicitatea mea și a ei, mai mult, și cu ce mai știu eu ce cere ea!

Deci pînă la alt aranjament voi avea lipsă să cer permisia comandai mele militare, deși după unele legi nu trebuie, căci sum de 22 ani și „Dauern — Beurlabt”.

Voi motiva-o cu adevăratul motiv, suplica se-nțelege, că mama nu poate sa mai crească copiii suficient. Și aici nenorocirea frate-meu este norocul meu! Din pricina asta-i el stricat! Deci mamei îi trebuie un ajutor! Nevastă-mea!

Fu te rog să binevoești a-mi da un testimoniu că frate-meu a fost eliminat din gimnaziu din pricina imorale. Fă-mi hatîrul și-l scrie D-ta în nemțește și pune pe Iosif să-l subscrie. Sau, dacă se poate subscrie-l și singur, în calitatea de conector, pentru care adausament te rog să mă ierți că nu ți-am scris mai devreme, și nu te-am felicitat încă. Sper că acum vei fi făcînd rînduieli *comme il faut* și că Beciu va fi mai cuminte, bată-l norocu. Ori cum, aș vrea ca Iosif să nu știe de ce-mi dai acest testimoniu oficios și se-nțelege trecut apoi la exhibite!!

Te rog să pui D-ta stempelul; l-aș trimite eu, dar nu știu cît de scump să fie. Ne-om răfui noi altădată pentru astea.

Noutăți nu prea am.

Azi-miine va apare o critică de mine lui V. B. Muntenescu, dar nu numai lui făcută, cum voi vedea. Vasile Vaida, un teolog de cursul III în Gherla, a tradus broșura „*Idealul în artă*” de Taine, care asemeni va apare.

Lucreția Suciu va publica o broșură al cărui manuscript îl duc eu lui Slavici, că ea vrea să i-o dedice lui. Cam pe cînd ieșe din Vaț, a ieșit și broșura, cred. Sunt vreo 60 poezii, parte publicate, parte nu!

Pe *Laacoon*, la al cărui text voi corege iar, că nu-i de broșură cum este acum, asemeni îl va scoate, mai tîrziu.

La N. Popea: la vizita la *Tisza*, *Tisza* se spune că nu a vorbit nici un cuvînt măcar cu el, dar Csáky i-a promis că va insista să-l numească. Nădejdi cam slabe dar.

Se grăește că Slavici nu va rămîne la noi. Eu încă nu l-am întrebat. Și că Babeș îi va lua locul!!

Testimoniul te rog trimite-l mamei cuvertat.

Bogdan
IV Molnár utza 13, I/7

8

[1889]

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN,

Continuu începutul și finele scrisorii trecute.

Testimoniul te rog să mi-l faci singur și cît mai repede; și să mă anunți momentan, de-i gata. „Momentan”; e cam cu zor, să mă ierți...

De Slavici, Babeș a făcut *Stimmung* și la București că Slavici ar pleca de aici. Slavici mi-a zis „...s-ar bucura să merg; un ziar riguros nu ar mai fi și ei ar face și de-aici incolo negustoriile lor; că unii sunt cei ce te vind, ca Cosma, Miron și alții ce naivi ca Mureșan, Lucaci, Coroian, care cred că și politica a intimidă pe cineva și care se învoesc a face memorande, de mai nainte știind și hotărîți să nu le trimetă. Babeș asemeni vrea o politică de intimidare, „Luminătorul” dase doar vestea că acum vine Carol la rînd; Slavici nu vrea, intriga nu-i politică, eu sunt dinastic din convingere, știu istoria. Iată de ce vreau ca să plec eu. Eu n-aș pleca. Am scris la Sibiu, că la adunarea generală ce s-a ținut să se facă propunerea „Să recunoaștem dreptul de autor lui Slavici asupra „Tribunei”, dar ei n-au priceput că prin aceasta Slavici închidea drumul oricărui șarlatan ca Babeș să pună mina pe ziar și că el nu ar fi abuzat de el, de drept; l-ar fi redactat chiar singur, cu amicii ce-i are și de bunăseamă fără deficit; acum e de 2000 deficitul. Regina mă silise demult să promit că merg la Asil. Am promis și nu m-am dus, iar cînd m-am întîlnit iară cu ea și mi-a obiectat că promisesem, i-am zis: „Maj[estate] *hatten befohlen*” [au poruncit — n.ed.]

și a tăcut ca peștele. Eu mă conduc de inspirații. Dacă pot și e bine să merg, merg. Dacă nu, nu mă duc! Și impresia, că am plecat din mijlocul luptei nu vreau să o las; stau dacă trebuie; cînd or fi să se împartă colacii, atunci mă pot duce, împartă-i ei atunci.

Cu Babeș e un lucru alături. Un stupid șarlatan. Cu Mocioneștii am să mă răfuiesc la niște puncte și mi-e teamă că nu ne vom învoi. Aici cred eu că-i gingășia chestiei.

Așadar cum vezi nici singur el nu poate zice, da ori ba. Încă nu-i lămurit și din închisoare, unde merg puțin, el nu poate ști tot. Va ieși, va merge la o bae, că-i bolnav, și se va întoarce la Sibiu. Atunci putem aștepta o deciziune./

De altfel mai zice el, ei greșesc socoteala, căci eu simt că mai ales D-voastră, cei tineri v-ați obrăznicit, începeți a controla. Țăranii încep prin Ungaria a judeca de a lucra de capul lor. N-o să mai facă treburi".

Dacă te interesează aceste lucruri, spune-mi să-ți mai scriu.

Să-ți spun eu altceva acum cu ilustrații. Știi că a apărut un articol *Tinerimea și demoralizația*. Planul final a merge la Asociație și a lucra cu „junimiști”, era făcut de mine și Lucaciu. Vienezii aderă, cei de-aici asemeni; se înțelege că nu noi, cei de tot tineri să fim tot, ci noi să începem, să învățăm pe cei bătrîni de omenie, și așa, să mergem; totuși Panțu etc. încă au loc aici. Dar așa cum am lăsat eu ideea că-i o reformă în Asociație, /Lucaciu, care nu vîia decît să ne adunăm pe *lingă* Asociație și să facem politică, s-a speriat, îmi pare, că eu îi cresc peste aripile lui protecătoare cu ideile mele și îmi scrie azi că: „D-ta ai să te ții acurat numai de aceea ce am hotărît noi în cauză cu vorba vie”. Și fiindcă va fi văzul cum am lansat ideea în articolul acela că eu mă gîndesc la analogic cu dezvoltarea junimiștilor, îmi spune că „la tot cazul voesc a mă înțelege cu D-ta”. Să poștească că în tot cazul eu nu voi face decît ce cred eu bine (Slavici nu speră aproape nimic), dar dacă azi nu va fi, va fi peste un an, peste 5, peste zece —, cînd cei tineri vor putea vorbi altfel./ Oricum sunt curios ce va fi acel ordin. Ce zic și eu să faci, nu ce vrei și d-ta.

Ți-am scris de ajuns.

Mă închin cu sănătate și te rog să-mi faci Testimoniul! Salutări d-nei Catinca.

G. Bogdan

IV, Molnárutza, 13, I, 7

9

[Budapesta, 1889]

IUBITE D-LE BÂRSEAN,

Mulțămesc iubitului meu unchiu că nu a putut să-și ia nici odată vreme să-mi scrie ce fel de documente-mi sunt de lipsă. Acum te-i mira cînd îți spun că din parte-mi am lipsă numai de *unul*, de botez. Crezînd că voi avea cu ministrul de lucru și cetînd eu legile, nu puteam se-nțelege să vă spun minciuni mai mari... Dar de! Unchiul e gata să mă trimiată pe la Sibiu și pre la sirbi să-i cauț prin arhive documente, cînd e vorba de procesul lui, dar cînd să facă și el ceva, apoi te lasă să orbeci vai și-amar. Pare că turbez de minie!

Dacă te-ai și pornit să faci documentul ce ți-l cerusem, mai cred că-i de prisos. Dacă tot l-ai făcut, dă-l totuși mamei.

Nouăți n-am. Poate voi aduce iar de la Slavici ceva, că merg azi să-i duc tutun.

Aș voi să-mi scrii o corespondență numai: Rudow n-a primit poeziile. Le-ai reclamat? Ce față a făcut Petrescu la „nebungia” din poezii noștri? Acum am văzut

și eu că asta a fost cam impertinentă idee. Panțu și-a procurat pe Zola de Brink? De nu vi-l trimet eu, acum pot. Ești mulțumit cu V. B. Muntenescu?

Aștept un mic răspuns.

Știrea de frate-meu nu m-a surprins; dacă D-ta și Panțu, „prieteni tăi”, cum zice sârmana mamă, ați fost contra lui sigur a meritat; și eu i-am dat mamei sfat să-l privească așa cum este de mișel; deci să-l dea la „marină”.

Dacă vezi că poți vorbi cu unchiul de asta spune-i că-i ideea mea. Aș vrea ca totuși să fac din el — măcar cătană. Pe mare are ocazia apoi să bea rachiu, dacă-i place și să apliciteze în expresii de cari le-a scris la fete pe note. Fii bun, adu odată vorba ocazional, la casină ori plimbare, că mie mi-e silă să-i mai scriu unchiului; el e din cei cu griji de milioneri și noi suntem prin pulbere încă. Și astfel nu-i om rău el — dacă nu-i ceri nimic.

Al D-tale,

G. Bogdan

IV Só utcza, 6, 21

10

Ökrös, Dat poștal [vara 1889]

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN!

M-am oprit pe la Ökrös și îți scriu ceva ca răspuns la scrisoarea din urmă.

Regret tare mult, că n-am putut să-mi fac un examen; de la o vreme m-a părăsit voia de-a învăța ungurește; și de la altă vreme m-au părăsit și puterile cele fizice. Mă apucă iară nervozitatea, tocmai cînd nu trebuia. Un doctor-profesor, mi-a spus, ce-i drept, că n-am la ce mă teme și că 6—8 săptămîni de cură la băi de fer și pucioasă ori sare și pucioasă mă vor restabili, să nu mai mă tem de vreo întrerupere de carieră. Oiu face-o asta, de voi putea. În tot cazul la toamnă aș voi să pot fi în serviciu gimnaziului. Ce n-am făcut, să face apoi de aici încolo.

Mai rămîn ceva aici, să prind ceva putere; aerul îmi prieste. Mult nu voi sta și voi veni apoi la Brașov, să văd ce-o mai fi. Mai aștept și un răspuns al unei rude în o cestie financiară. Și mai mult pentru asta aștept.

Noutăți nu am.

Salut pe Doamna D-tale.

Bogdan

Frata-meu Iancu e la Moscva, să caute izvoarele lui Nestor doară!

11

Budapesta, dat poștal [1889]

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN!

Am înțeles că m-au ales. La o conferință ați fi vorbit să-mi dați mie multă română. Te rog să îmi pui aici și o clasă superioară; VII aș vrea. De ce? Mă-nțelegi, să mă pot ocupa și cu lucruri mai mari, nu cu de cele mici... Dacă-i posibil, aș dori

să-mi dai — neavînd istoria — ceva filosofie, logică ori psihologie. Intocmește-mi să-mi placă!

De venit eu aş veni pînă prin 12 sept. s.t.n. Aici fac o cură scurtă (25 băi) de pucioasă şi-mi fac bine, văd şi simt; apoi voi trece iar pe la Ocna vreo şapte zile, să şterg un simptom care acolo dispăruse repede şi mi-a reapărut pe drum. Poate că trece şi aici — ce nu cred. Atunci viu de-a dreptul. Pare că mi-e şi zor să mă văd în clasă. Sînt încă aşa de copil, de-mi fac de pe-acum în capul meu cel plin de su-părări — cite o prelegere. Cele introductive le am gata!...

Vlaicu a fost pe-aici; în timpul cucuruzului de lapte, o probă că oamenii se schimbă-n timp, şi că timpul se potriveşte cu o seamă de oameni. Erau fără „gucker” şi deci cred că nu vor vedea multe şi mult...

El mi-a spus că eşti acasă şi că faci socoteli de inventar cu un om, a cărui cinste nici el nu şi-a preţuit-o mai scump, decît trei sute.

Mi-a părut bine că mi-a spus.

De ce?

Nu numai că o fi rînduială la anul; ci şi că vei primi scrisoarea asta:

Pe scurt: Te-aş ruga să-mi trimiţi vreo douăzeci de florini şi te-ntăbulez la locul prim pe plata ce-o voi avea-o. Am cerut de la cei ce mi-au dat pînă acum destul. Cînd îmi mai trebuie ceva, ceva, nu-i mai supăr. Dacă poţi, ajută-mă D-la pînă mai apoi.

Oricum, dă-mi un răspuns repede.

Să prepar ceva pe Sf. Sofia?

Al D-tale prieten,

Bogdan

(Ofeen), Buda, 2, Zsigmond-utca, 28, 13

12

Buda, Dat poştal. [vara, 1889]

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN!

Mai întii un Merçi şi — apoi altele...

Să mă fac „pe deplin sănătos”? Cine-o doreşte mai mult decît mine? De-aceea mi-am aruncat şi în mitilica necuviinţă de ţi-am scris scrisoarea trecută aşa cum ţi-am scris-o. Mi-am lungit vremea de cură. Aici stau pînă duminică, cînd am împlinit, cu două întreruperi de azi, douăzeci de băi. Efectul lor momentan este liniştire admirabilă a nervilor. Deci este imposibil să nu fi profitat ceva. Mai multe nu fac, pentru că pucioasa şi apa caldă slăbeşte. Deci plec — la Ocna iar. Aici vreau să mă odihnesc vreo opt zile şi să mă scald de patru cinci ori în apă caldă (după scaldele de-aici nu-i bună rece) şi să şterg un simptom, care acolo dispăruse total şi care mi-a reapărut prin oboseala şi zguduirea trenului. La Ocna prisosim vreo 4—5 kg în greutate!

Conchid că organismul meu are tendinţa de recreare. Rămîne să-l hrănesc bine cu linişte, vin roşu şi ceva apă şi electricitate. Aşa cum se spune aici.

Aşa dar cred că mă voi întoarce cu multă nădejde, dacă nu „deplin sănătos”.

Dar mă întorc şi cu poftă de lucru. După cum am de gînd a-mi întocmi traiul, voi putea face tot ce sunt dator şi vreau să fac. Voi fi pustnic afară de şcoală şi dascăl la şcoală; nimic altceva.

Aş avea poftă să fac chiar şi mai mult. Mi-a picat în minte să ţin adecă un „colegiu” despre Eminescu. Gimnaziştii superiori mi-ar fi publicul; străini, cine are

poftă. Aș ceti cu ei pe tot Eminescu și li l-aș explica; să-i învăț cum să citească. Eu cred că D-ta, D-le director, mi-ai pune la dispoziție o sală; încolo știu-aș eu ce să fac...

Aici m-a condus și ideea, că poate, cine știe, nu voi avea norocul să propun mult timp. Deci să fac acum tot, cît pot face. Cînd am avut gîndul ăsta, într-un moment de slăbiciune de care am avut eu destule, mi-au dat lacrimile.

Dar „datoria” mi-oi achita-o complet că m-am supărat puțin că nu mi-ai scris ce am și, mai ales, în ce clase. Te rog fii bun scrie-mi asta pe-o cartă poștală și adreseaz-o simplu la Ocna...

Noutăți nu am niciuna.

Salut pe Dna Catincuța.

Al D-tale prieten devotat,

G. Bogdan

Ps. Cetii în „Tribuna” că B...? petrece-n Sibiu. Să capete vreun post? Știu că-n așa pricini a fost pe-acolo și Pletos de la Năsăud! Se îmbulzesc la — ?

13

Ocna Sibiului. Dat poștal [1889]

IUBITE D-LE BĂRSEANI

M-am rînduit așa: 12 zile mă scald odată în „balta verde” Gradus ad Tökelianum pe care, după cum îmi spune Dr., voi umbla ca Christos pe ape, așa să fie de greu de sare. D-lui speră să mă reculeg bine. Vedea-vom. Îi cred, căci vreau să-i cred, deși Alex. Roman mi-l descria de mare ignorant. Fața nu-l dă de minciună pe Roman, deși-i aproape de Boulanger!

Socotind că stau 6 săpt. casa mă costă 15 fl, deci 35--36 fl pe zi în „balta verde” și vreo 30 cr. o bae. Deci vezi că nici aici nu mă așteaptă nici un dezastru.

Vremea începe cu frumos.

Atîta deocamdată. Știind unde ești-ți voi mai da de știre cum merg. Acum plec la prima baie, cum va fi plecat Peneș Curcanul de voinicos.

Salut pe D-na Calinca et pueros. Vreau să fie [cuvînt indescifrabil *n.ed.*] ceva și latinește. Cum arboteza *pianul* latinește? Tema pentru glosar!

Al D-tale,

G. Bogdan

14

Ocna, 14 iul[ie] 1889

STIMABILE DLE BĂRSEAN!

Sper că voi fi ceva mai bine după Ocna și doar după ce încet cu apele astea și mai bine.

Aș dori să știu unde ați hotărît să mergeți pe vară.

Te anunț că „Tribuna” va deschide o listă pentru contribuții la statua lui Eminescu. Ar fi bine să faceți puțină larmă și acolo, să se facă a sumă frumușică.

Altă noutate e că la planul meu vom pune la cale o societate pentru răspîndirea gratis a cărților în popor, contribuții, cit vrea fiecare, dar în *toată* luna odată. Albini îmi scrie că au discutat ieri la clubul lor ideile pe care aici nu ți le pot înșira, dar ți le voi scrie apoi, că Brate s-ar învoi să fie cenzor și Albini secretar și că Albini va căuta să ciștige pe b[a]r[onul] Urs pentru președinție la comitetul provizor.

Planul seamănă cu noua societate din Weimar, ale cărei „scripte” le am deja. Dar nu-i tot una...

Mîne ori poimîne trimet concursul.

Salut pe cocoana Catinca.

Al D-tale,

Bogdan

Din eroare o expediez abia azi, sîmbătă.
Concursul l-am trimis.

15

București, dat poștal [1890]

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN!

N-am nimic nou, afară de ce-ți va fi spus d. Făgărășan; îi scrisesem o scrisoare. Cel mult că mi-am început lecțiile la Manliu, opt ore de latină la inferior și 2 pedag.

La dr. Constanța am fost. Suferise de friguri și natural că se apropiase ceva de „Durchsichtigkeit”; [transparentă — n.ed.]; moșul cum l-am lăsat în Pesta.

Cred că vei fi primit memoriul frate-meu. În zilele astea va apare și al doilea, mai important. Alceva nou la Academie nu-i. Ba e ceva, se tipărește nunta lui Marian, căruia i s-a făcut mare nedreptate cu premiera nuntei odorei divi-ei Sevastos-ei. Asta-i femeie și ăla-i popă, aici și femeile au ce n-au popii. Așa înțeleg că s-ar explica toată întîmplarea!

Maiorecul începe azi curs și-ți voi scrie de asta.

Salut pe d. Catinca și familia,

Bogdan

16

București, dat postal [1890]

IUBITE DOMNULE BĂRSEAN!

Azi am ce-ți scrie.

Am fost la teatru românesc în sfîrșit! Așteptasem cu dor pe *Macbeth*. Piesa era ciuntită rău sp[re] e[xemplu] de monologul portarului nici urmă ș.a. Mai bine ciunteau ceva din scenele vrăjitoarelor care au produs ilaritate în o parte din public, căruia-i lipsește se vede cunoștința critică a lui Shakespeare, și care-ar fi putut să-și aducă aminte cel puțin de comediile din descîntecele noastre și să nu riză la *Macbeth*! Și descîntecele și vrăjitoarele găsesc sprijin și în credințele acestea ale noastre, în cari odată am crezut toți. Dar fantomele? Bangno ieșind de sub scenă pe mașini, de-l vede

tot publicul și cei de pe scenă nu-l văd, afară de Macbeth; ce gogomănie! Eu as prezenta această scenă fără ajutoare tehnice, lăsint pe Macbeth de halucinator, și publicul ar înțelege din jocul artistului deplin și tot! Asta nu se face și monologuri așa de realistic frumoase se lasă afară; ciuntarea a fost strașnică. Lasă-i! Artiștii? Manolescu-i artist; d-ra Ciupagea o debutantă promițătoare, cu glasul câptușit de o nuanță de răgușală, silitoare, căci simțai că plănuite sînt anumitele momente, nu ieșite ca din inspirație ori altfel simțai că acum iese din școală, uneori; trupul prea gingaș pentru Lady Macbeth; fața puțin capabilă să ia expresiile răutății acesteia, un cuprins infernal într-o gingășie ingerească. Aș dori-o să o văd în *Romeo și Julia*, cred că ar fi (o) elegantă Julie. Oricum studiul și fața de ignoranța tuturor celorlalți, ce erau pe scenă este ceva, ce-ar trebui pus în lumină, cînd scrii cronice ca Gion! Atita-i ce-ți pot spune pe scurt de ea și de teatru pînă acum. Publicul galeriei, de sus este grozav de murdar, ține șezătoare; cel din logii — aici am căutat numai fețele muerilor și nu știu cum de nu am găsit frumoase, în vreme ce pe strade întilnesc zilnic chipuri, ce te pot face poet bun, chiar un Alexi ori Vulcan să fii; îmi plac de mă tolesc; noroc că...

De la Academie ți-am scris ceva îmi pare. Acum lucru și eu acolo, la teză. Teza mi-a ales-o dl. Sturza. Cea veche este deja lucrată de altul. Am: Petru cel Mare la Prut; *Beitrag zur Geschichte Peter's des Grossen* [Contribuții la istoria lui Petru cel Mare — n.ed.]. Izvoarele românești vor forma punctul de concentrație; o critică și o completare a lor; apoi caracteristica politicii rusești etc. Acum citesc pe Niculce. D. Sturza îmi va da Weber, Hermann, Brückner din Oncken, monografia, Notré, din cronicari, Xenopol, Hurmuzaki, un englez, pe care dl. Sturza mi-a promis că mi-l va ceti traducîndu-mi-l, încît mă interesează. Așa dar, după ce m-am băgat în vorbă cu d. Sturza trebuie să lucru, ori îmi scade curajul ori ba, ori vreau ori nu. Și-i bine asta pentru mine, cel ce șovăi. A fost un noroc că m-au gonit, că așa voi fi repede litrat, decît aș fi fost rămînînd acolo.

Altceva n-am de comunicat. O întrebare: la Sf. Nicolae ar fi ceva documente din timpul acela și fără să aibă legătură cu tema mea? Ian vezi...

Constanța, așteaptă un ministeriu, de nu va fi sosit cu al (indescrabil), care să-i dea ceva bani de mers în străinătate. De Didina am zărit-o odată pe stradă; pentru cocoana D-tale astea.

Al D-tale prieten,
Bogdan
strada Rafael, 11 (Calea Moșilor)

17

[București, 1890]

IUBITE D-LE BÂRSEAN,

Nu ți-am scris de mult. M-am înglodat în lucrări cari abia mai tirziu s-or ivi. Trebuie să lucru mult și să n-am bucuria succeselor, pentru că n-am lucrări anterioare; aceasta o înțeleg pentru teză.

D-lui Manliu c-ajut la lucrarea unei poetice, pentru școale și el primește multe din svaturile mele. Și așa sper, fără a fi nemodest, că veți avea înția oară o poetică bună românească. Din anul viitor ea ar putea fi introdusă și la gimnaziul, la care nu-mi era dat a lucra și eu mai mult.

Manliu mă roagă să-ți scriu aceste lucruri. Ar dori să-i fie recomandate cărțile lui de gimnaziul vostru Ministerului unguresc. Roman de la Pesta și Barcian de la Sibiu i-au dat svatul acesta, care-i o condiție pentru ca aceste cărți să-i fie oficios recunoscute și acolo. Deci ar trebui să-mi scrii ori să-i scrii lui, dacă Conferența ar

fi dispusă să facă recomandajia asta ori cererea asta Ministrului prin consistoriu ori-cum e obiceiul pe-acolo?

Vă salut, împreună cu d-na Catinca de sărbători.

NS. Răspunsul mi l-ai putea trimite prin frate-meu, care-i acolo.

Al D-tale serv,
Bogdan
Str. Arcului, 17

18

Sibiu, dat poștal
[12 mai 1892 — cu creionul]

D-LE BÂRSEAN!

Îți comunic *întîiu* că s-a hotărît ca de sîmbătă ce vine într-o săptămînă — D-nii Brote și Albini să plece la Viena, unde să pregătească sosirea și primirea delega-ților. Ei vor ave deci vreme să simță mai întîi ce o să iasă din această afacere — pri-mită bine de toți. De toți — astfelu citim azi, joi, în redacție scrisori de aderență; unii se ofer să vină cu corurile de plugari la gară să-i salute cu cîntece etc., cari de altfelu vor fi avizate pentru înțoarcere.

Deci Aurel a scris de grabă opera *La situație XX*.

Salut pe D-na Catinca și îți strîng mina cu dragoste,

G. Bogdan

19

[martie 1893]

D-LE BÂRSEAN!

Eu voi pleca în zilele acestea la Cernăuți, unde voi lua locul lui Pipoș. Trebuie să ajung în 18 april st.n. la post.

Teza mea a rămas pe jos cu spiritualul Lorenz. Întîi a primit-o ideal; văzînd-o, real, mi-a zis că unde va putea el controla izvoarele?; a ținut-o însă la el; răspuns final: „*fleissige*“ *Arbeit* [muncă harnică — n.ed.], dar el nu poate lua răspunderea căci izvoarele sunt pentru el necontrolabile, deci rămîne ca facultatea să decidă dacă admite părerea unui istoric străin (Krones gîndea Lorenz; eu am propus un român). Acum primesc un răspuns de la decanul că profesorii nu admit acest expedient și deci să las orice încercare oficială, care ar avea același răspuns (decanul e binevoi-tor, el singur).

Mai fii doctor — în Jenal

Am scris lui Oncken în Giessen și Meinhardt în Freiburg. Amîndoi răspund s-o prezint oficial, ca ei să o citească apoi. Deci mai tîrziu voi încerca cred ei, ori numai poate. Neavînd cu ce sta pe-aici, trebuia însă să îngrijesc întii de stomac; și așa voi merge la Cernăuți, de unde, avînd o sănătate mai bună (sper că se va face!) am să vă povestesc cu cîteva broșuri istorice-politice: Petru-Maior; discursul lui Bărnul, introducere, text-cores și note; *Supplex libellus*, traducere și note, introducere mică (și o mare lucrare asupra evoluției politice a ardelenilor (mai ales) a ungurenilor. Am deja cîteva cestii foarte nostime *altfel* văzute decît la Barit, „Tribuna” (chiar!) etc. Ideea mi-a precipitat-o abuzul ce-l face „Tribuna” și mai ales aderenții ei corespondenți de vorba „face epocă”. Chiar și „Gazeta poporală” a lui Russu-Șirianul face epocă *das ist heller Blödsinn* [e curată prostie — n.ed.] și deci trebuie vorbit odată din punct de vedere istoric-critic în contra stupidității acesteia, pe care i-am scris de cîteva ori „Tribune”, că este curios că o cultivă în publicul nostru chiar și ea, care era — critică. Dar alta vreau să scriu...

Te rog spune-mi acum 1) cum e cu prețurile de care te-am întrebat? și 2) dacă, tipărind la Brașov pe Maior, aș putea să sfîrșesc mai iute, voind D-ta să faci a doua corectură, controlînd dacă s-au cores greșelile îndreptate de mine, sau cetînd tot?

La Cernăuți nu aș scoate bucurios broșuri cari vor fi uneori radicale de tot și deci ar putea fi incomode pentru redactor — austriac !!

Te rog scrie-mi la Cernăuți: Red. „Gaz[eta] Buc[ovinei]”, str. Francisc, 7. Eu plec de-aici mîine, să pot sta în Viena puțin. Salut pe Dna Catinca.

G. Bogdan

Voind să fac din G[azeta] B[ucovinei] o forță și culturală în aceste părți am să trimit la toți prietenii cite o scrisoare, să mă ajute colaborînd. Și D-tale! Nu ai ceva să previi invitarea oficială? M-ai surprinde plăcut.

20

Jena, 1 IV 93

DOMNULE BĂRSEAN!

Fragmentele din Petru Maior s-au tipărit cam fără voia mea, din care pricină eu am și încetat a mai fi colaborator la monitorul nostru oficial. Un articol mai e acolo, care poate nu va ieși însă, e despre Gion, urmașul în linie dreaptă al lui Midas.

În sfîrșit Maior l-am gătat ieri, de supărare, și-l voi scoate sper foarte repede ca Nr. 1 din „Biblioteca națională”. „Scrieri populare”. Ai să fii mulțumit cu el! A doua lucrare, pe care în țară la noi aș sfîrși-o într-o săptămînă este introducerea și completarea unui comentariu la discursul lui Bărnul, la care am scris vreo patruzeci de note deja. Etc.

Vă mai țineți de cuvînt? Veți lucra ceva?

Astea le-am scris ca să nu îți scriu numai ce urmează. Aș dori adecă să-mi poți spune ce costă o coală de lipar, formatul, hîrtia și tiparul celor 50 colinde, la dl. Aurel? Cu un prilej proxim informează-te te rog să-mi poți spune prea probabil după ceți voi fi comunicat o nouă adresă. Adaugă atunci, te rog foarte mult, care-i prețul unei coli asemenea întocmai la principiile comerciale a „Mureș-ilor” români — rău i-a batjocorit antisemitul! — și la lepturariul lui Oniț. Eu cercetez ce-i mai ieftin, dar și de formă trag seamă.

Salutînd pe soția D-tale îți poltesc sănătate și voce bună, ce-mi lipsește mie.

G. Bogdan-Duică

21

[1893]

D-LE BÂRSEANI

S-a decis să se continue o conferință mare pe ziua de 16:28 Nov. Pînă atunci o mică conferință va mai fi, chemați fiind și „moderații”, să-și dea glasul.

Am as stat și eu la toate discuțiunile și după ele, nu am nici un singur motiv să retrag vreo vedere din ele pe care le cunoști că le am.

Un lucru mi s-a clarificat. Nu aş insista asupra intimităților ca [a] cele spuse de dl. Sturdza decît fiind absolut necesar. Ce-a fost, vād că a fost necesar.

Braniște l-a atacad rău și a făcut prost lucru. A întăritat Bucureștiul! Dar s-acu acesta va vorbi și mai lămurit.

În numărul următor (a) ataca pe sirbi, precum sirbeasca „Nașe Dela” ne-atacă pe noi, fiind ziar guvernamental.

Alt punct de diferență!

Dacă-n scurtul timp al „direcției” sale, Dr. V. Br(aniște) a făcut atîta diplomatie, e de așteptat să bancroteze, ca și Kossuth Ferencz.

Și deoarece noi încă dorim lămuriri, îl voi pișca din cînd în cînd, ca să se dedea și mai bine la —

Asupra altor lucruri, dorite poate, voi vorbi venind mai apoi la Brașov.

Am văzut pe Saflu azi. I-am spus că am impresia că nu stă rău cu nația (?) de la Brașov. A zîmbit și-a înjurat pe cei de-aici că nu escriu concurs, deși legea constituțională a bisericii îi obligă de 1½ an. Se-mpedecă aici așadar.

Vă salut,
Duică

22

[Scrisoare cu antetul „Tribunei”]

Sibiu... 189[5]

DLE BÂRSEANUI

Planul cu istoria l-am lăsat baltă. El nu a fost primit cu căldura ce așteptam. Și-apoi și eu, celînd, celînd, m-am convins că nu-i preparată lucrarea de-ajuns. Eu însumi dau de greutatea mari cu partea demografică. M-am lăsat deci de gîndul acesta.

Dar am altul: să scot o revistă lunară, științifică și anume: 1) istorică, relativ la Ungaria, Ardeal (și Bucovina mai puțin), relativ la România cu mici notițe, relativ la cea mare europeană *numai* modernă și politică; 2) economică cu studii asupra chestiilor actuale și la noi; 3) critică, relativ la orice aparițiune de la noi; 4) povești și poezii numai originale, la mare nevoie ceva tradus din 1. originale și bun.

Te rog și pe D-ta — revista e sigură — să lucrezi ceva, pentru *primul* număr deja. Eu aş dori vreo *poezie*, două, pentru acest număr, care din parte mi va cuprinde destulă istorie ardelenască, niște documente de la 1848 (din Bucovina) și felurite notițe.

Pentru un alt număr 3 ori 4 aş dori un articol asupra cronicei brașovenești de care-mi spuneai, cu excerpte interesante.

O să fim cam aceiași oameni care era să fie la istorie, din Bucovina Dr. G. Popovici (Probeanu)

Aștept un răspuns scurt.

*Al D-tale,
Duică*

Ps. Revista o doresc să fie 4 coale de tipar, octav mare. Prețul va fi 5 poate 4 fl. Prospectul și invitarea la abonament o fac deja în noiembrie, în care lună vă cer la Brașov toată protecția.

D.

23

Focșani 9/21 iun. 99

STIMATEI D-LE BÂRSEAN!

Vreo 40 de elevi ai liceului nostru vor veni pe la Brașov, făcând o excursiune peste munți. Ei vor fi conduși de C. Calmuschi, profesorul de geografie.

Am scris despre aceasta d-lui Oniț, rugându-l să facă ce poate ca elevii noștri să găsească un cuartiv și o mîncare ieftină, pe 2 zile, cit vor sta acolo.

Pînă azi 9/21 iunie nu am primit nici un răspuns.

Elevii vor sosi pe-acolo prin 4—5 iulie.

Neavînd nici un răspuns de la dl. Oniț, te rugăm pe D-ta să ne spui: puteți face ceva în sensul spus? Nu cerem o încavartuire gratis, ci mai ieftină și — dacă se poate — și gratis (parțial) prin unele familii, care ar voi să facă acest lucru (p.e. pentru familia mea o să dau eu la cîțiva elevi scrisori). De acasă ar putea d.e.d. Sterie Stinghe să le facă ceva ieftin și toluși bun. M-am gîndit că poate parochia i-ar admite în școala din Prund...

Te rog f. mult, d-le Bârsean, să faci D-ta ceva. Și să ne scrii...

De la Brașov elevii vor face o excursie la Dîrste. Dacă Vlaicu i-ar însoți ca să le explice fabrica de la Dîrste și d-ta locul ați face mult bine.

Între noi: elevii noștri nu sînt prea maturi. Scopul este să le procurăm experiențe. Faceți ce puteți, ca să ne ajutați, ca frați...

Răspunsul îl așteptăm pe adresa d-lui Calmuschi, aici. Te salută cordial,

Duică

24

București, 25 III, 1902

IUBITE DOMNULE BÂRSEANU!

Îți scriu în numele meu, al lui Chendi și Șt. O. Iosif, la care sîntem siguri că se va alătura cel puțin și amicul Coșbuc (Nu l-am găsit să-i spun, că puteam zice și în numele lui. E patriot bun).

Nouă ni se pare că înțliul lucru ce-ar trebui să-l faceți pentru „unitatea limbii”, ar fi o revistă bine făcută, redactată de D-ta, tot la Brașov, de membrii de-aici ai secției literare. Redactată, căci de tipărit se poate tipări și la Sibiu. În acest caz, fiind

siguri că revista Transilvania ar deveni ceva, ce nu este acum, noi ne oferim să scriem regulat la revistă, dînd lucrări originale și — mai des — raporturi regulate asupra literaturii curente, pentru ca tot ardeleanul să afle repede ce-i bun și de ce este bine să se apere. Am combate literatura rea, am recomanda-o pe cea bună. Atîta este de-ajuns să spunem azi, pentru ca să poți conchide ce-am putea ajunge să facem mine, poimiine...

În tot cazul, legăturile cu literaturile străine ar trebui cultivate prin traduceri alese, nu numai ca artă, ci și ca puncte de vedere filosofice și sociale. La brașoveni noi am găsi desigur cea mai limpede înțelegere pentru un liberalism moderat (atîta le-am concede și ultramontanilor de la Blaj), pentru curajul de-a spune și în Ardeal lucruri, de care fierbe lumea și pe care nu le urmărim nici cît le urmărim noi de aici.

Aceasta-i ideea mea. Chendi, care a scris în „Tribuna poporului” trei articoli grăbiți — îmi pare rău că nu i-am cunoscut înainte de-a apare — nu spune nimic pozitiv. Și tonul e prea întăritat, de ce nu-i nevoie în chestii de-acestea. Mie-mi pare că dacă s-ar realiza ideea mea, pe care te rog s-o discuți și cu Dr. Sextil dacă-i la Brașov, s-ar aduna și alți scriitori de-aici pe lângă D-voastră. D.e. „poligraful N. Iorga (vorba „Conservatorului”), Albini etc.

Aceasta-i singura cale, pe care tribuniștii de cîndva se mai pot aduna toți, *literalicește*. Și nu-i de loc cuminte, dacă mai avem voie de-a vă da ce putem da să se refuze o condiție, Redacția D-voastră, ... pentru a cîștiga aliați colaboratori.

Scrisoarea aceasta este scrisă pentru D-la. Sint cîteva idei și note personale, care nu se pot ceti, d.e. în secția D-voastră. De-aceea, dacă vezi că e de făcut ceva, vei spune numai ce am propus noi, dar nu le vei ceti scrisoarea. Ce-or zice „ultramontanii” și vechii dușmani ai „tribuniștilor”, de care vor ceva?

Te salută cu vechie dragoste,
G. Bogdan-Duică
Sf. Voivozi, 15

25

[dactilografiat]

București, 20 iunie 1921

STIMATE DOMNULE,

Presupunînd că vei fi bucuros a colabora la „Omagiul literar” pregătit pentru N. Iorga, vă rog a-mi trimite mie o contribuție despre care permiteți-mi a mai însemna că nu trebuie să aibă o întindere prea mare.

Cu mulțumiri și stimă,

București, strada Frumoasă, 48
G. Bogdan-Duică

26

S $\frac{14(1)}{CCVI}$

Ökrös, dat. poștal [aprilie 1889]

DRAGĂ ALBINI,

Venirea mea la Ucuriș a fost de folos și pentru voi; ați început deja cu „Nu eram de-o samă”. Corecțiile lui Coșbuc au fost bune.

Am scris iar ceva! O crilică, ca puține din cîte au ieșit la noi în anul ăsta. E lungă nu-i vorbă, dar cu învățături foarte pozitive-n ea. Cine-i orb nu va vedea și înțelege. Cred că și Muntenescu îmi va mulțami, deși a fost așa de impertinent de nice nu mi-a răspuns la o scrisoare, prin care-l rugam să-mi trimită ce-a scris, să pot „să nu-i fac nedreptate, să nu-mi scape ce va fi avînd bun”. Nu i-am pomenit de scrisoarea de la voi!

Astfelu mi le-a trimis Vaida -- care mi-a scris că ne-a trimis pe Taine gata! Taine al lui poate ieși după ce ați publicat foiletonul ce mai e de mine, de Shakespeare. Că mai departe nu știu de voi lucra treaba asta. M-au trecut sudorile, cînd am vrut să-ncep a scrie mai departe, numai gîndindu-mă la ea! Va continua Popovici de la vară. Tot de la vară va scrie Vaida un articol de Shakespeare pe larg, și după niște indicații de-ale mele. Va fi ceva de copilul ăsta. Mi se plînge că-i lipsă de păreri literare în Gherla.

Popovici mi-a promis că asemeni se va ocupa și va căuta să popularizeze ceva din ideile lui Maucauloy? Ei, mulțumit ești frate burtosule? De te-or închide și pe tine odată mai mult, ai urmași. Și-i bine că ai bi!

Coșbuc ce face cu foiletonul de poezii populare?

Tu ce faci cu corespondența despre foile pedagogice și cu cealaltă de tinerime și demoralizare (subcer mereu răspundere de va fi proces iară!). Cred că aștepti să treacă din materialul cu nășăudenii, care-i „cestiune arzătoare”. Bine, dar nu le uita.

La foileton m-aș grăbi. Și aș voi să-mi faci hatirul să începi acest foileton cu titlul Muntenescu cam pe la vreo joi-vineri, pe cînd eu voi fi în Arad, să văd cum să înțeleg oamenii despre ăste lucruri, dacă poți, se înțelege. Și cred că vei putea.

Noroc și sănătate.

Lucreția Suciu va scoate o broșură de poezii, dedicate lui Slavici, la Institut. De ce nu i-a răspuns Direcția? Sau urgeasă. Le-am aranjat amîndoi acum, din cele vechi au picat multcele; mai nouă în total sunt ceva. Voi ați putea da o notiță, mai tîrziu, cînd vă voi scrie eu, că poate voi duce manuscriptul la Slavici, să-l citească el mai întîi dacă-i vorba să-i fie dedicat! Or crepa de ciudă iezuiții noștri! Și asta sigur va fi! Cred că și lui îi va fi o mică mulțămire și tocmai pe cînd ese de la Vacz.

De Colic voi scrie în curînd de la Pesta. Statistic aceea a poștei mi-o tăiasem și eu din ziare și o păstrez. Vei fi mulțumit.

Ce-i nou?

Dacă Pîrvu vine la Pesta, zi-i să mă caute la 2 ore p.m. și totdeauna în IV Molnâr-utca, 13, I, 7, ori în Café Central după prînz, pe la patru ore, oricînd.

Salutări la toți!

Cînd te-or duce rob? Să mă informez pe la Corici, dacă-ți este pe-acolo apelul?

Bogdan